

*Mr Petar Đundić, asistent
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

REGRESNA POTRAŽIVANJA STRANIH FONDOVA SOCIJALNOG OSIGURANJA I NEKA PITANJA MEĐUNARODNOG PRIVATNOG PRAVA

Sažetak: *Ovaj rad se bavi nadležnošću domaćih sudova i problemom određivanja merodavnog prava u sporovima pokrenutim na osnovu regresnih tužbi stranih fondova socijalnog osiguranja. Međunarodna nadležnost srpskih sudova za sporove o regresnim potraživanjima stranih fondova socijalnog osiguranja se određuje na osnovu člana 53. Zakona o rešavanju sukoba zakona (odredbe o nadležnosti za sporove o vanugovornoj odgovornosti za štetu), i to bez obzira da li se tužba podnosi protiv štetnika ili njegovog osiguravača od odgovornosti. Što se tiče merodavnog prava, srpski sudovi su jednoglasni u stavu da na ovakve tužbene zahteve treba primenjivati pravo države u kojoj je osiguranje zasnovano. Međutim, u Zakonu o rešavanju sukoba zakona nema kolizione norme koja bi to omogućila. Takođe, tužba koju podnosi strani fond socijalnog osiguranja protiv štetnika ili njegovog osiguravača ne može biti tretirana ni kao tužba koja proističe iz ugovora, te ne može biti primenjena koliziona norma iz Zakona o rešavanju sukoba zakona koja se odnosi na ugovore o osiguranju. Upravo suprotno, deliktni karakter ove tužbe zahteva primenu kolizione norme za delikte (član 28. ZRSZ) na sva pitanja u vezi sa ovakvim tužbama.*

Ključne reči: *regresno potraživanje, osiguranje, šteta, nadležnost, merodavno pravo*

Lice kome je prouzrokovana šteta protivpravnom radnjom ili propuštanjem drugog lica ne mora uvek neposredno trpeti posledice te štete. Oštećeno lice može putem osiguranja prebaciti rizik nastupanja štete na

osiguravača. U odnosima sa inostranim elementom, činjenica da je oštećeni kod delikta zaštićen osiguranjem još ne znači da je izbegnut nastanak problema koji su predmet međunarodnog privatnog prava. Naime, isplatom odgovarajućeg iznosa naknade oštećenom, osiguravač, po pravilu, stiče pravo da taj izdatak naknadi od lica koje je odgovorno za prouzrokovanje štete. Ako odgovorno lice ima, na primer, prebivalište u inostranstvu ili je šteta nastupila u nekoj stranoj državi, sudski postupak može sa sobom doneti i pitanja međunarodne nadležnosti i određivanja merodavnog prava za ove tužbene zahteve.

U domaćoj sudskoj praksi se relativno često mogu susresti slučajevi u kojima inostrani fondovi socijalnog osiguranja zahtevaju naknadu izdataka koji su imali zbog toga što je domaći državljanin, na teritoriji Srbije, prouzrokovao štetu njihovom osiguraniku. Tužbu je moguće podneti protiv štetnika ili organizacije koja je osigurala od odgovornosti ovo lice. U sudskoj praksi i literaturi se tada govori o „regresnom potraživanju“ ili „regresnim zahtevima“ inostranih osiguravača. Bez obzira što je kod takvih tužbi reč o subrogaciji koja se u pravu osiguranja jasno razlikuje od regresa,¹ i u ovom radu će biti korišćeni izrazi regresno potraživanje ili regresna tužba, imajući u vidu njihovu rasprostranjenost. U nastavku rada će biti reči o nadležnosti domaćih sudova i načinu određivanja merodavnog prava u ovoj vrsti sporova.

Međunarodna nadležnost domaćih sudova u sporovima o regresnim potraživanjima stranih fondova socijalnog osiguranja

Kada je u pitanju međunarodna nadležnost u sporovima o regresnim potraživanjima stranih fondova socijalnog osiguranja, na prvi pogled izgleda nesporno da domaći sud svoju odluku o nadležnosti mora doneti primenom odredbe člana 53. Zakona o rešavanju sukoba zakona. Reč je o odredbi koja reguliše posebnu međunarodnu nadležnost za sporove o vanugovornoj odgovornosti za štetu. Srpski sud može odlučivati o ovakvim tužbenim zahtevima u slučaju da je šteta nastupila na teritoriji Republike Srbije, ili ako nadležnost proizilazi iz odredaba članova 46. (opšta međunarodna nadležnost) ili 50-52. istog zakona.² Isti kriterijumi

¹ Vidi, V. Marjanski, *Ugovor o osiguranju*, Novi Sad, 2007, str. 181, 182.

² Član 50. ZRSZ reguliše nadležnost koja se uspostavlja na osnovu pristanka tuženog da sudi domaći sud. Odredba člana 51. izjednačava apatride koji imaju prebivalište u Srbiji sa domaćim državljanima, ako nadležnost suda zavisi od državljanstva, a član 52. uspostavlja nadležnost prema srpskom prebivalištu za lica koja su domaći državljanici i

važe i u sporovima protiv zajednice osiguranja imovine i lica radi naknade štete trećim licima na osnovu propisa o neposrednoj odgovornosti te zajednice, kao i u sporovima o regresnim zahtevima po osnovu naknade štete protiv regresnih dužnika.³ Upravo ova odredba služi kao kriterijum za zasnivanje nadležnosti domaćih sudova za tužbene zahteve stranih fondova socijalnog osiguranja.

U tipičnim slučajevima koji se javljaju pred domaćim sudovima, strani fondovi isplaćuju odgovarajuću naknadu svojim osiguranicima za štetu koja im je prouzrokovana od strane naših državljana i to obično na teritoriji Srbije. Nakon isplate odgovarajućeg iznosa, na primer, za troškove lečenja osiguranika, strani fond zdravstvenog osiguranja pokušava da nadoknadi ove troškove od lica koje je odgovorno za nastupanje štete. Međutim, ako je štetnik osiguran od odgovornosti, najčešći je slučaj da tužba inostranog tužioca bude podneta neposredno protiv osiguravača štetnika, tj. protiv domaće organizacije koja obavlja delatnost osiguranja od odgovornosti. Stav 2. član 53. Zakona o rešavanju sukoba zakona izričito proširuje primenu kriterijuma za međunarodnu nadležnost kod vanugovorne odgovornosti za štetu i na slučajeve direktnih tužbi protiv osiguravača štetnika. U domaćoj literaturi se ovakvo rešenje povezuje sa odredbom člana 941. Zakona o obligacionim odnosima koja reguliše osiguranje od odgovornosti i nedvosmisleno uspostavlja pravo oštećenog lica na direktnu tužbu protiv osiguravača.⁴ Potrebno je istaći i da postoje drugačija, uža tumačenja pomenute odredbe Zakona o rešavanju sukoba zakona. Reč je o gledištu prema kojem se stav 2. član 53. Zakona odnosi samo na tužbe koje podnose neposredno oštećeni protiv osiguravača štetnika. Drugim rečima, „treća lica“ koja spominje navedena odredba nisu osiguravači oštećenog, već samo ona lica koja su direktno pretrpela štetu.⁵ Bez obzira na ispravnost ovakvog tumačenja, moglo bi se reći da odgovor na dato pitanje nema praktičan značaj. Naime, čak i ako primeni člana 53. Zakona o rešavanju sukoba zakona nema mesta u ovoj vrsti sporova, nadležnost domaćeg suda bi morala biti uspostavljena primenom člana 46. istog zakona. Opšta međunarodna nadležnost domaćeg suda, tj. nadležnost bez obzira na vrstu spora o kojem je reč, postoji kada tuženi

nalaze se u inostranstvu gde su upućeni na rad od strane državnog organa, preduzeća ili drugog pravnog lica.

³ Stav 2. član 53. ZRSZ.

⁴ Vidi, M. Vrhovšek, D. Kozar, *Osiguranje imovine i lica i pravo na regres*, Sudska praksa br. 11-12/1999, str. 74.

⁵ Vidi, B. Rajičić, *Regresni zahtevi inostranih organizacija socijalnog osiguranja prema domaćim organizacijama osiguranja imovine i lica*, Pravo i privreda br. 1-2/2001, str. 65.

ima prebivalište (kod pravnih lica – sedište) na teritoriji Srbije. Ako je tužbeni zahtev stranog osiguravača podnet protiv štetnika koji ima prebivalište na našoj teritoriji ili protiv njegovog osiguravača od odgovornosti sa sedištem u Srbiji, jasno je da bi domaći sud morao da postupa u ova-kvom sporu. Kada je utvrđeno postojanje međunarodne nadležnosti sudova u Republici Srbiji, stvarna i mesna nadležnost utvrđuju se primenom odgovarajućih propisa.⁶

Određivanje merodavnog prava u sporovima o regresnim potraživanjima stranih fondova socijalnog osiguranja

Domaći sudovi složno zaključuju da je za odnose iz socijalnog osiguranja merodavno pravo države u kojoj je osiguranje zasnovano, a da to važi i za regresne zahteve fondova socijalnog osiguranja, bez obzira da li se potraživanje ističe prema licu iz iste ili druge države. Obrazloženje se nalazi u tome što pravo na regres ovih lica izvire iz prava osiguranja.⁷ Reč je o stavu koji je zauzeo Savezni sud u jednoj od svojih odluka, još 1986. godine⁸, a kojeg se naši sudovi dosledno pridržavaju. Tako, na primer, u jednoj odluci Vrhovnog suda Srbije u sporu po tužbi nemačkog osiguravača, navodi se da su: „Privredni sudovi pravilno primenili materijalno pravo kada su visinu štete koja se sastoji od isplaćenih naknada za lečenje, bolovanje, hranarine, prevoz, rente (privremene penzije) i drugih davanja iz socijalnog, zdravstvenog i penzijskog osiguranja utvrdili prema iznosu stvarno isplaćenih troškova prema propisima SR Nemačke u kojoj je vršena isplata. Ovo sa razloga što štetu za tužioca predstavlja sve ono što je on morao da isplati svom osiguraniku prema propisima svoje zemlje. Otuda je pravilno stanovište nižestepenih sudova kada su utvrdili da tužioci imaju pravo na visinu one štete koju su isplatili osiguraniku po propisima SR Nemačke, jer osiguranik ostvaruje prava iz zdravstvenog i penzijskog osiguranja po propisima zemlje u kojoj je radio. Dakle, osiguraniku tužioca pripadaju sva prava koja mu priznaju propisi SR Nemačke, bez obzira da li ta

⁶ O sudskoj praksi u pogledu stvarne nadležnosti u sporovima o regresnom potraživanju stranih fondova socijalnog osiguranja vidi, M. Vrhovšek, D. Kozar, *op. cit.*, str. 74.

⁷ Vidi, Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 1567/2005 od 9. 3. 2005. godine. Cit. u bazi Paragraf.net.

⁸ Odluka Saveznog suda Gsz. 36/98 od 30. decembra 1986. godine. Bilten sudske prakse Saveznog suda. Citirano prema M. Vrhovšek, D. Kozar, *op. cit.*, str. 76. Vidi, takode, M. Stanivuković, M. Živković, *Serbia and Montenegro*, u *International Encyclopedia of Law* (R. Blanpain, ed.), str. 147.

prava postoje po jugoslovenskim propisima.⁹ Međutim, ovde domaća sudska praksa pokazuje i izvesnu nedoslednost. Naime, iako ističu merodavnost prava države u kojoj je osiguranje zasnovano, domaći sudovi se ipak pozivaju i na primenu člana 28. Zakona o rešavanju sukoba zakona. Pri tome, deliktни statut ima se primeniti, prema stanovištu sudova, samo na određena pitanja, kao što su „pitanje odgovornosti za štetu u okviru kojeg se rešavaju pitanja zastarelosti“¹⁰ ili pitanje „osnova i obima odgovornosti za štetu.“¹¹

Rešenje pitanja određivanja merodavnog prava u sporovima o regresnim potraživanjima stranih fondova socijalnog osiguranja zavisi, u suštini, kao i pitanje međunarodne nadležnosti, od toga kakva je priroda prava koje osiguravač stiče time što je isplatio naknadu oštećenom, odnosno kakav je karakter odgovornosti štetnika. Domaći sudovi ne nude nikakva dodatna objašnjenja u vezi sa zaključkom o merodavnosti prava države u kojoj je osiguranje zasnovano. Zakon o rešavanju sukoba zakona jednostavno ne sadrži kolizionu normu koja bi vodila ovakvom zaključku. Jedina mogućnost jeste da se odgovornost štetnika prema osiguravaču oštećenog posmatra kao vid ugovorne odgovornosti. Ovakav zaključak bi mogao voditi primeni prava države prebivališta (sedišta) osiguravača, budući da je to koliziono rešenje za ugovore o osiguranju u našem pravu.¹² U našoj literaturi se i zaista mogu pronaći stavovi koji podržavaju ovakvo stanovište.¹³ Nije, međutim, jasno koji je to ugovor koji povezuje osiguravača oštećenog kao tužioca, sa jedne strane, i štetnika kao tuženog, sa druge. Isto važi i za slučaj da je osiguravač oštećenog podneo tužbu direktno protiv lica koje je sa štetnikom zaključilo ugovor o osiguranju od odgovornosti. Ni u jednom od ovih slučajeva ne postoji ugovor koji bi povezivao strane u sporu.

Upravo suprotno, kvalifikacija tužbenog zahteva osiguravača morala bi, prema merilima domaćeg prava, imati deliktни karakter. Naime, u trenutku kada osiguravač isplati odgovarajuću naknadu oštećenom osiguraniku, dolazi do zakonske personalne subrogacije, tj. isplatom naknade iz osiguranja prelaze na osiguravača, do visine isplaćenje naknade, sva osiguranikova prava prema licu koje je po ma kom osnovu odgovorno za prouzrokovanje štete, i to neposredno na osnovu zakona.¹⁴ Pravilo o prelasku prava prema štetniku sa oštećenog na osigura-

⁹ Presuda Vrhovnog suda Srbije, Prev. 28/94 od 28. 6. 1995. godine. Sudska praksa privrednih sudova br. 1/1996, str. 109.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ Rešenje Višeg trgovinskog suda, Pž. 1567/2005 od 9. 3. 2005. godine, *op. cit.*

¹² Član 20. stav 1. tačka 13. ZRSZ.

¹³ Vidi, B. Rajičić, *op. cit.*, str. 65.

¹⁴ Član 939. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima.

vača koji je isplatio oštećenom naknadu iz osiguranja prisutno je, pored našeg prava, i u pravima brojnih stranih država, te se može smatrati jednim od načela imovinskog osiguranja.¹⁵ Pravo osiguravača koji je isplatio naknadu da podnese tužbu protiv lica koje je odgovorno za štetu ne proizilazi direktno iz njegovog odnosa sa štetnikom, već je reč o pravu koje je izvedeno iz prava osiguranika prema odgovornom licu.¹⁶ Drugim rečima, osiguravač potpuno zamenjuje oštećenog u njegovom odnosu prema štetniku.¹⁷ Kao posledica toga, osiguravač ne može da ostvari pravo na naknadu štete u iznosu većem od štete koju je pretrpeo osiguranik, štetnik može prema ovom licu isticati sve prigovore koje bi mogao isticati prema oštećenom (osiguraniku) itd. Konceptiju prema kojoj se smatra da osiguravač ulazi u prava osiguranika na način da su ona za njega ista onakva kakva su postojala za osiguranika prihvata i naš Zakon o obligacionim odnosima, što se jasno može zaključiti iz odredbe koja reguliše zastarelost potraživanja osiguravača prema trećem licu.¹⁸ Prema toj odredbi, zastarelost potraživanja osiguravača počinje teći kad i zastarevanje potraživanja osiguranika prema licu koje je odgovorno za štetu i navršava se u istom roku.¹⁹ Iz svega iznetog proističe zaključak da ako je osnov odgovornosti lica koje prouzrokovalo štetu osiguraniku građanskopravni delikt, osnov odgovornosti štetnika prema osiguravaču mora biti identičan.

Sa pitanjem karaktera prava koja osiguravač stiče subrogacijom, tesno je povezano i pravo na direktnu tužbu protiv osiguravača koji je osigurao štetnika od odgovornosti. Iz činjenice da na osiguravača oštećenog prelaze sva prava koja oštećeni ima prema odgovornom licu proizilazi da osiguravač ima mogućnost podnošenja direktne tužbe protiv osiguravača odgovornog lica. U domaćoj sudskoj praksi upravo su i najčešći slučajevi da inostrani fond socijalnog osiguranja podnosi tužbu direktno protiv domaće osiguravajuće organizacije koja obavlja delatnost osiguranja od odgovornosti. Pravo na podnošenje direktne tužbe protiv osiguravača je karakteristično za materiju obaveznog osiguranja vlasnika motornih vozila, ali se u srpskom pravu ovo pravo proširuje i na sve ostale oblasti osiguranja od odgovornosti. Oštećeno lice može zahtevati neposredno od osiguravača naknadu štete koju je pretrpelo događajem za koji odgovara osiguranik, najviše do iznosa

¹⁵ P. Šulejić, *Pravo osiguranja*, Novi Sad, 1992, str. 319.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Vidi, M. Vrhovšek, V. Kozar, *op. cit.*, str. 72.

¹⁸ P. Šulejić, *op. cit.*, str. 325, 326.

¹⁹ Član 380. stav 6. ZOO.

osiguravačeve obaveze.²⁰ I u slučaju da inostrani osiguravač želi da ostvari regresno potraživanje direktno od osiguravača štetnika, a ne od samog lica koje je odgovorno za nastupanje štete, osnov za tužbe je isti – izvršeni delikt. Shvatanje o deliktu kao osnovu prava na podnošenje direktne tužbe protiv štetnikovog osiguravača od odgovornosti je dominantno u našoj sudskoj praksi,²¹ mada je moguće pronaći i drugačija tumačenja.²²

Pod uslovom da se prihvati deliktna kvalifikacija tužbenog zahteva osiguravača prema štetniku (osiguravaču štetnika), spor u vezi sa regresnim potraživanjem stranog osiguravača mora biti rešen na osnovu prava na koje ukazuje koliziona norma za delikte iz Zakona o rešavanju sukoba zakona. Prema toj odredbi, za vanugovornu odgovornost za štetu je merodavno pravo mesta gde je radnja izvršena ili pravo mesta gde je posledica nastupila, u zavisnosti od toga koje je od ta dva prava povoljnije za oštećenog.²³ Ovako određeni deliktни statut definiše sva pitanja u vezi sa vanugovornom odgovornošću: koji je osnov odgovornosti štetnika, da li postoji uzročna veza između radnje i posledice, za koje vrste štete se može zahtevati naknada, da li je odgovornost štetnika, kada ih je više, solidarna ili individualna, da li je štetnik deliktно sposoban, utvrđivanje visine štete i načina njene naknade itd.²⁴ Prema tome, pravo merodavno na osnovu člana 28. stava 1. Zakona se ne primenjuje samo na pitanja osnova i obima odgovornosti, kao što se ističe u domaćim sudskim odlukama. Ako koliziona norma upućuje na primenu domaćeg materijalnog prava, prema propisima Republike Srbije će se utvrđivati, na primer, da li je štetnik imao deliktну sposobnost u vreme prouzrokovanja štete, da li je potraživanje osiguravača zastarelo itd.

²⁰ Član 941. stav 1. ZOO.

²¹ P. Šulejić, *op. cit.*, str. 405, 406.

²² Povodom saobraćajne nezgode koja se odigrala na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije, a koju je skrivio osiguranik tužene osiguravajuće organizacije sa sedištem u Bosni i Hercegovini, Okružni sud u Novom Sadu je zaključio da se deliktна odgovornost može zasnovati samo u odnosu na štetnika, a ne i prema tuženom koji odgovara trećem licu samo u granicama utvrđenim u ugovoru koji je zaključio sa štetnikom. U nastavku obrazloženja, Sud navodi da oštećeni može ostvariti pravo na naknadu štete od tuženog samo ako ugovor o osiguranju koji su zaključili tuženi i štetnik važi za teritoriju SRJ, čime sugerise da je osnov odgovornosti tužene osiguravajuće organizacije ugovor. Vidi, Rešenje Okružnog suda u Novom Sadu, Gž. 191/2005 od 1. 9. 2005. godine. Cit. u bazi Paragraf.net. Smatramo da je ovakvo shvatanje neodrživo zbog toga što ne postoji ugovor koji bi povezivao osiguravača od odgovornosti i treće oštećeno lice.

²³ Član 28. stav 1. ZRSZ.

²⁴ M. Dika, G. Knežević, S. Stojanović, *Komentar Zakona o međunarodnom privatnom i procesnom pravu*, Beograd, 1991, str. 99.

Da li primena domaćeg prava na regresno potraživanje osiguravača znači i da ovo lice može ostvariti pravo na naknadu samo u iznosu na koji bi oštećeni mogao dobiti na osnovu primene srpskih propisa o socijalnom osiguranju? Smatramo da je odgovor na ovo pitanje nesumnjivo negativan. Prema članu 939. Zakona o obligacionim odnosima, osiguravač može od štetnika zahtevati isplatu onog iznosa koji je prethodno isplatio osiguraniku (oštećenom). Samo utvrđivanje ovog iznosa je faktičko pitanje. Drugim rečima, osiguravač ima pravo da zahteva isplatu stvarno isplaćene naknade štete bez obzira na osnovu kojih propisa o socijalnom osiguranju je utvrđen ovaj iznos. Međutim, budući da je postojanje potraživanja osiguravača prema licu koje je odgovorno za nastupanje štete uslovljeno time da je ovo lice zaista isplatio odgovarajuću naknadu oštećenom (osiguraniku), da bi osiguravač ostvario pravo na regresno potraživanje pred našim sudom, potrebno je da podnese odgovarajuće dokaze o tome da je isplatio naknadu, kao i dokaze o visini isplaćene naknade.

Regresna potraživanja stranih fondova socijalnog osiguranja i šteta nastala iz saobraćajnih nezgoda

Potrebno je pomenuti da se regresni tužbeni zahtevi stranih fondova socijalnog osiguranja često javljaju kao posledica štete koju je njihov osiguranik pretrpeo u saobraćajnoj nezgodi na teritoriji Srbije. Saobraćajni delikti sa inostranim elementom su specifični po tome što se merodavno pravo za tužbene zahteve koji iz njih proisteknu u Srbiji određuje primenom Konvencije o zakonu koji se primenjuje na saobraćajne nezgode, od 1971. godine²⁵. I dok se kolizione norme iz ove konvencije primenjuju na pitanje da li oštećeni iz saobraćajne nezgode može podneti direktnu tužbu protiv osiguravača štetnika,²⁶ izričito su iz njenog polja primene izostavljene regresne tužbe i subrogacije koje se tiču osiguravača,²⁷ a posebno su pomenute i tužbe i regresne tužbe koje podnose institucije socijalnog osiguranja, odnosno tužbe koje su podnete protiv ovih institucija.²⁸ Prema tome, na tužbe povodom regresnih potraživanja stranih fondova socijalnog osiguranja povodom štete nastale iz saobraćajnih nezgoda primenjuje se član 28. Zakona o rešavanju sukoba zakona.

²⁵ „Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori“ br. 22/1976.

²⁶ Član 9. stav 1. Konvencije o zakonu koji se primenjuje na saobraćajne nezgode.

²⁷ Član 2. stav 5. Konvencije.

²⁸ Član 2. stav 6. Konvencije.

Još jedna specifičnost regresnih potraživanja u vezi sa štetom prouzrokovanom u saobraćajnim nezgodama se tiče zakonskog rešenja iz Zakona o osiguranju imovine i lica.²⁹ Ovim zakonom je propisano da domaća i strana pravna i fizička lica koja obavljaju poslove zdravstvenog, invalidskog i penzijskog osiguranja (fondovi, druga pravna i fizička lica) ne mogu prema organizaciji za osiguranje isticati regresne zahteve po osnovu osiguranja od odgovornosti za štetu koju upotrebom motornog vozila osiguranik pričinio trećim licima usled smrti, povrede tela, narušavanja zdravlja uništenja ili oštećenja stvari osim na stvarima koje je primio na prevoz i drugih obaveznih osiguranja, na ime isplaćenih naknada svojim osiguranicima.³⁰ Ova zakonska odredba je još uvek na snazi iako je veći deo nekada saveznog Zakona o osiguranju imovine i lica prestao da važi stupanjem na snagu Zakona o osiguranju RS.³¹ Reč je o normi imperativnog karaktera koja sprečava inostrane fondove socijalnog osiguranja da ostvare regresno potraživanje u odnosu na domaće osiguravače od odgovornosti. Treba, međutim, imati u vidu da regresna tužba nije dozvoljena samo protiv osiguravača koji se bavi poslovima osiguranja od autoodgovornosti i drugih obaveznih osiguranja (na primer, osiguranjem od posledica nesrećnog slučaja). Isto tako, ova odredba ne zabranjuje inostranom osiguravaču da svoje potraživanje ostvari direktno u odnosu na lice koje je odgovorno za štetu.

U vezi sa primenom pomenute odredbe Zakona o osiguranju imovine i lica javlja se i pitanje njenog odnosa prema odredbama sporazuma o socijalnom osiguranju koji su na snazi u Republici Srbiji. Naime, Srbija je ugovornica brojnih bilateralnih sporazuma o socijalnom osiguranju. Mnogi od njih su zaključeni za vreme SFRJ ili čak FNRJ, a obavezuju Srbiju koja ostvaruje pravni kontinuitet u odnosu na bivšu Jugoslaviju, pa i u odnosu na državnu zajednicu Srbija i Crna Gora. Pojedine bilateralne konvencije o socijalnom osiguranju sadrže posebnu odredbu koja dozvoljava subrogaciju, tj. prelazak na osiguravača prava koja oštećeni ima prema štetniku, pod uslovima predviđenim u pravu države osiguravača.³²

²⁹ „Sl. list SFRJ“ br. 30/96, 57/98-isp., 53/99, 55/99-isp. i „Sl. glasnik RS“ br. 55/2004-dr. zakon i 70/2004-isp. dr. zakona.

³⁰ Član 76. Zakona o osiguranju imovine i lica.

³¹ „Sl. glasnik RS“ br. 55/2004, 70/2004-isp., 61/2005 i 81/2005-dr. zakon. Danom stupanja na snagu ovog zakona prestale su da važe sve odredbe Zakona o osiguranju imovine i lica, osim odredaba o obaveznom osiguranju (čl. 73 - 108, čl. 111. i 112) i odredaba o poveravanju javnih ovlašćenja (čl. 143 - 146).

³² Član 38. stav 1. Sporazuma između Savezne Republike Jugoslavije i Bosne i Hercegovine o socijalnom osiguranju („Sl. list SCG – Međunarodni ugovori“ br. 7/2003): „Ako lice koje prema pravnim propisima jedne države ugovornice prima davanja za štetu

Ako se u sporu protiv domaće organizacije koja se bavi osiguranjem od autoodgovornosti kao tužilac javi fond socijalnog osiguranja iz neke od ovih država, član 76. Zakona o osiguranju imovine i lica mora ustupiti mesto konvencijskoj odredbi. Ovo je u skladu sa hijerarhijom pravnih izvora u domaćem pravnom sistemu utvrđenom u članu 194. Ustava Republike Srbije. U takvim slučajevima bi, u skladu sa ugovornim odredbama, trebalo primeniti pravo države osiguravača, ali samo na pitanja koja se tiču subrogacije, odnosno na pitanja kao što su: da li dolazi do subrogacije na osnovu činjenice da je osiguravač isplatio odgovarajuća davanja oštećenom; u kom trenutku dolazi do subrogacije; kakav je njen obim i sl. Na ostala pitanja bi trebalo primeniti pravo koje je merodavno za vanugovornu odgovornost za štetu, do koga se dolazi primenom člana 28. Zakona o rešavanju sukoba zakona. U svim ostalim slučajevima, ako regresno potraživanje pokušava da ostvari fond penzijskog, invalidskog ili zdravstvenog osiguranja sa sedištem na teritoriji države sa kojom nije zaključen ovakav sporazum, tužbeni zahtev bi morao biti odbijen na osnovu imperativne norme iz člana 76. Zakona o osiguranju imovine i lica. Naravno, osiguravač uvek ima mogućnost da pokuša da potraživanje ostvari protiv lica koje je direktno odgovorno za nastupanje štete, umesto protiv osiguravača odgovornog lica.

Zaključak

Iz svega što je prethodno navedeno, moguće je izvesti nekoliko zaključaka:

1. Međunarodna nadležnost u sporovima o regresnim potraživanjima inostranih fondova socijalnog osiguranja određuje se na osnovu člana 53. Zakona o rešavanju sukoba zakona, bez obzira da li je tužba podneta protiv lica koje je neposredno odgovorno za štetu ili protiv njegovog osiguravača.

2. Pogrešno je stanovište sudske prakse prema kome se na odnose iz socijalnog osiguranja primenjuje pravo države u kojoj je osiguranje zasnovano, u kombinaciji sa članom 28. Zakona o rešavanju sukoba zakona. Tužba koju podnosi osiguravač protiv štetnika ili njegovog osiguravača je deliktneog karaktera, budući da tužilac subrogacijom zauzima u svemu

koja je nastala u drugoj državi ugovornici i ima, prema njenim pravnim propisima, pravo na naknadu štete od trećeg lica, tada pravo na tu naknadu prelazi na nosioca prve države ugovornice prema pravnim propisima koje on primenjuje.“ Gotovo identičnu odredbu sadrže ugovori o socijalnom osiguranju sa Austrijom, Luksemburgom, Makedonijom, Nemačkom, Turskom, Češkom, Holandijom i Hrvatskom.

položaj oštećenog u odnosu na lice koje mu je prouzrokovalo štetu. Iz ovoga proizilazi da se merodavno pravo u ovoj vrsti sporova u celini određuje primenom kolizione norme za delikte.

3. U sporovima o regresnim potraživanjima inostranih fondova povodom štete proistekle iz saobraćajnih nezgoda, potraživanje ne može biti ostvareno u odnosu na domaću organizaciju koja se bavi osiguranjem od autoodgovornosti. Izuzetak su osiguravači iz država sa kojima su zaključeni bilateralni ugovori koji dopuštaju takvu mogućnost. Međutim, i u takvim slučajevima se pravo države osiguravača primenjuje samo u pogledu pitanja koja se tiču subrogacije. Na ostala pitanja se primenjuje pravo merodavno za delikte.

*Petar Đundić, LL.M., Assistant
Novi Sad Faculty of Law*

Recourse claims of foreign social insurance funds and some issues of private international law

Abstract

This article deals with issues of international jurisdiction of Serbian courts and law applicable to recourse actions of foreign social insurance funds. Jurisdiction of Serbian courts for that kind of actions is usually determined by application of article 53 of Serbian PIL Code (jurisdiction in disputes on non-contractual liability for damages) both if action is brought against the person directly liable for damages or against his insurer. As for applicable law, there is a unanimous position in judicial practice that relations arising from social insurance including recourse actions of social insurance funds should be governed by the law of the State where insurance was established. However, there is no choice of law rule in PIL Code which would provide for this solution. Furthermore, recourse action brought by foreign social insurance fund cannot be characterized as action based on contract which prevents application of choice of law rule for insurance contracts (article 20 of PIL Code). Delictual character of recourse actions makes application of choice of law rule for delicts (article 28 of PIL Code) suitable for resolving such disputes.